

ฐานความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มทร.พระนคร

จากการเข้าศึกษาการทำงาน ๓ ชุมชนบ้านน้ำเขียว จังหวัดตราดโครงการสืบหอดองค์ความรู้ด้าน
ศิลปวัฒนธรรมสู่ระบบดิจิทัลเพื่อเป็นฐานความรู้ด้านการออกแบบ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒

สามารถสรุปข้อมูลเพื่อเป็นฐานความรู้ทางการออกแบบได้ดังนี้

ความหมาย

งอบบ้านน้ำเขียว เป็นคำที่เรียกเครื่องสวมหัวของชุมชนบ้านน้ำเขียวสำหรับนักท่องเที่ยว
ทั่วไป คนในท้องถิ่นจะเรียกว่า **ทะเล** ซึ่งที่จริงแล้วในความหมายของงอบนั้น คือ เครื่องสวมหัว
สำหรับกันแดดและฝน สานด้วยตอกไม้ไผ่ กรุด้านนอกด้วยใบลาน รูปคล้ายกระจาดคว่ำ มีริ้ง
สำหรับสวม (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๕) เมื่อพิจารณาตามความหมายของงอบในพจนานุกรม
แล้ว ผลิตภัณฑ์ของบ้านน้ำเขียวจะเข้าข่ายในความหมายของคำว่า **หมวก** มากกว่า

วัสดุ

๑. ใบจากน้ำเค็ม
๓. ด้ายเย็บ
๔. ตอกไม้ไผ่ (เก็บขอบ)
๕. วานิชหรือแล็คเกอร์

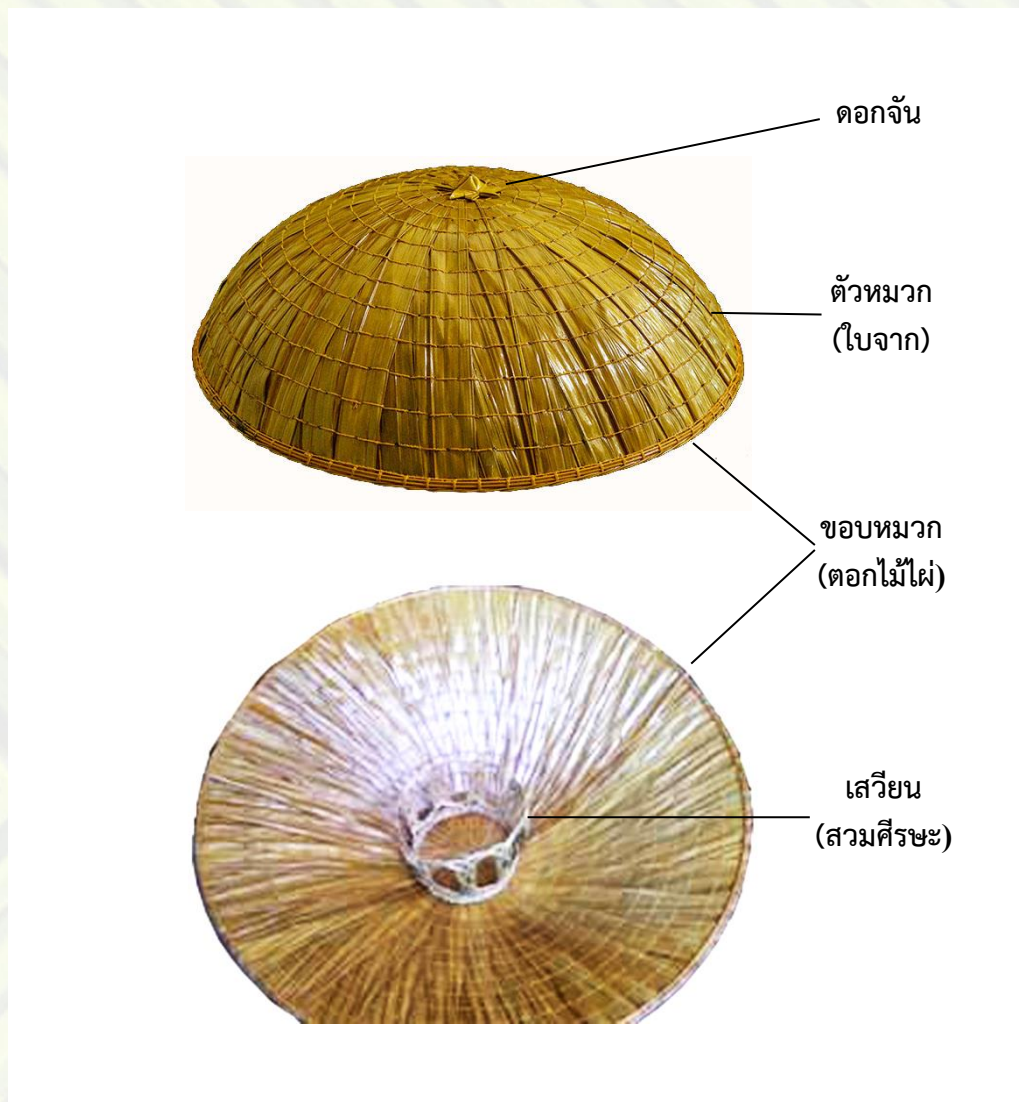
วัสดุสำเร็จรูป(สร้างเตรียมไว้ก่อนแล้ว)

๑. เสวียน (ส่วนที่สวมศีรษะสามารถปรับลดหรือขยายขนาดให้เหมาะกับผู้สวมได้ ถ้าเป็น
งอบจะเรียกว่ารังงอบ)
๒. ดอกจัน (ส่วนปิดด้านบนของหมวก ถ้าเป็นงอบจะเรียกว่ากระหม่อมงอบ)

อุปกรณ์

๑. เข็ม
๒. เข็อกฟาง
๓. กรรไกร
๔. มีด
๕. แปรงทาสี

ส่วนประกอบของหมวกใบจาก

ภาพ : ส่วนประกอบของหมวกใบจาก
ที่มาภาพ : มิวเซียมไทยแลนด์ (๒๕๕๙) และ
“วิธีการทำหมวกใบจาก” (ม.ป.ป.)

วิธีการและขั้นตอน

๑. นำใบจากที่เตรียมไว้ตัดหัวท้ายให้ขนาดเท่ากันจำนวน 36-40 ใบ (เป็นจำนวนที่ทางชุมชนบ้านน้ำเขียวใช้) จากนั้นนำมาซ้อนกันโดยเรียงหัวและท้ายใบให้ไปในทิศทางเดียวกัน
๒. เมื่อนำใบจากมาซ้อนกันแล้วใช้ด้ายหรือเชือกขนาดเล็กเย็บยึดตรงกลางหรือมัดกองใบจากให้แน่นพอสมควร
๓. คลี่กองใบจากให้ซ้อนกันเป็นวงกลม
๔. นำเชือกฟางคล้องสลับเพื่อยึดใบจากไว้ให้แน่นพอสมควร
๕. พลิกกลับเพื่อนำใบจากอีกด้านสอดเข้าช่องของเชือกฟางและดึงให้แน่น
๖. ใช้เข็มที่สนด้ายไว้เจาะจุดศูนย์กลางของหมวกและใช้เข็มเป็นวงเวียนขีดให้ใบจากเป็นรอยเพื่อเป็นแนวในการเย็บ โดยขีดรอยแนววงกลมรอบหมวกให้มีระยะห่างประมาณ ๑ นิ้ว
๗. ใช้ด้ายเย็บรอบหมวกตามรอยแนววงกลมที่ขีดไว้โดยเป็นการเย็บต้นถอยหลัง
๘. ปรับส่วนโค้งตามรูปทรงที่ต้องการในระหว่างการเย็บ
๙. เมื่อได้ขนาดหมวกและรูปทรงตามที่ต้องการแล้วจึงตัดขอบปีกหมวก
๑๐. นำดอกไม้ไฟ (ดอกไม้ไฟขนาดเล็ก) มาทำการเย็บติดขอบหมวกเพื่อเก็บขอบใบจากให้เรียบร้อยสวยงาม
๑๑. นำหมวกไปตากแดดให้แห้งสนิท (อาจใช้ระยะเวลาในการตากตามแต่สภาพภูมิอากาศในช่วงนั้น)
๑๒. เมื่อหมวกแห้งสนิทแล้วจึงนำหมวกมาติดดอกจันด้านบนเพื่อปิดช่องว่างที่เป็นรูด้านบนหมวกเพื่อกันน้ำและเพื่อเพิ่มความสวยงาม
๑๓. นำหมวกที่เย็บสำเร็จแล้วมาทาทดด้วยวานิชหรือแล็คเกอร์ เพื่อเคลือบให้หมวกเกิดความคงทนและมีความเงาสวยงาม จากนั้นนำไปตากแดดให้แห้งสนิท
๑๔. เมื่อหมวกแห้งสนิทแล้วจึงนำเสวียนมาเย็บติดด้านในของหมวกให้เรียบร้อย

รูปแบบ

รูปแบบหลักของหมวกใบจากมีอยู่ ๕ รูปแบบ ดังนี้

ทรงกระทะคว่ำ เป็นหมวกที่ใช้งานได้อเนกประสงค์ ใช้กันแดดกันฝนได้เป็นอย่างดี สำหรับผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ริมน้ำสามารถนำหมวกมาลอยน้ำใช้เป็นที่ใส่ของใช้ต่างๆได้

ภาพ : หมวกทรงกระทะคว่ำบ้านน้ำเขียว

ที่มาภาพ : มิวเซียมไทยแลนด์ (๒๕๕๙)

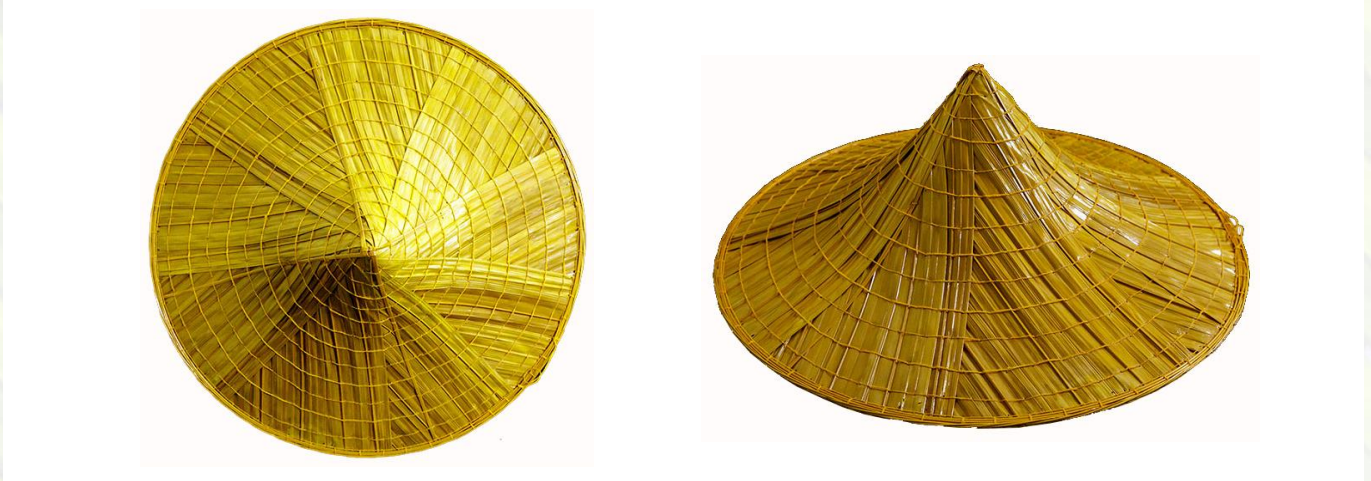
ทรงกระดองเต่า มีรูปทรงคล้ายกระดองเต่า เมื่อมองจากมุมบนจะมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมมุมมน เมื่อมองด้านข้างจะมีส่วนเว้าของด้านยกสูงกว่ามุม เหมาะสำหรับใช้ใส่ในการทำการเกษตร เช่น การทำนา เพราะส่วนเว้าจะไม่บังสายตาวงมอง และสะดวกในการก้มเงยเพราะส่วนเว้าจะช่วยให้ไม่ค้ำส่วนท้ายทอย เมื่อเวลาฝนตกในขณะดำนา น้ำฝนจะไหลลงบริเวณปลายเหลี่ยมทั้งสองด้าน จึงช่วยป้องกันน้ำฝนไหลเข้าสู่ใบหน้าได้

ภาพ : หมวกทรงกระดองเต่าบ้านน้ำเขียว

ที่มาภาพ : มิวเซียมไทยแลนด์ (๒๕๕๙)

ทรงยอดแหลม มีลักษณะเป็นทรงกรวยยอดแหลม ปีกหมวกกว้าง ซึ่งรูปทรงกรวยจะช่วยให้การระบายความร้อนได้ดี ปีกหมวกที่กว้างเพื่อป้องกันกิ่งไม้ต่างๆ เหมาะสำหรับใส่ทำงานเกษตรกรรม เช่น การทำสวน

ภาพ : หมวกทรงยอดแหลมบ้านน้ำเชี่ยว
ที่มาภาพ : มิวเซียมไทยแลนด์ (๒๕๕๙)

ทรงสมเด็จ มีลักษณะเป็นหมวกทรงกลม ส่วนกลางเป็นรูปทรงครึ่งวงกลมซึ่งไว้สวมศีรษะและมีปีกหมวกโดยรอบ แต่เดิมเรียกว่า ทรงนเรศวร แต่ในปัจจุบันเรียกว่า ทรงสมเด็จ โดยมีประวัติว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงนำหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ พอสว. มาเยี่ยมราษฎรที่จังหวัดตราด ณ โรงเรียนบ้านเนินดินแดง อำเภอแหลมงอบ ในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๔ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านน้ำเชี่ยว ได้นำหมวกใบจากที่ได้ออกแบบทรงนี้ ขึ้นทูลเกล้าฯถวาย และได้พระราชทานชื่อหมวกใบจากรูปทรงนี้ว่า ทรงสมเด็จ (มิวเซียมไทยแลนด์, ๒๕๕๙)

ภาพ : หมวกทรงสมเด็จบ้านน้ำเชี่ยว
ที่มาภาพ : มิวเซียมไทยแลนด์ (๒๕๕๙)

ทรงกะโหลก เป็นหมวกที่มีขนาดเล็กที่สุดใน ๕ รูปแบบ มีปีกหมวกยื่นเฉพาะด้านหน้า มีลักษณะคล้ายหมวกภาคสนามของทหาร รูปทรงไม่มีปีกด้านข้างและด้านหลังที่ด้านลม จึงเหมาะกับการใช้ใส่ขับเรือ หรือนั่งเรือออกทะเล หรือแม่น้ำ ซึ่งยังสามารถใช้ในการวิดน้ำเรือเมื่อน้ำเข้ามาในเรือได้

ภาพ : หมวกทรงกะโหลกบ้านน้ำเชี่ยว
ที่มาภาพ : มิวเซียมไทยแลนด์ (๒๕๕๙)

หมวกใบจาก ไม่มีโครงสร้างด้านในเหมือนงอบ ส่วนโค้งของหมวกจะค่อยๆทำในขณะที่เย็บใบจากให้ติดกันทีละช่วง เมื่อได้ขนาดและส่วนโค้งตามที่ต้องการแล้ว จึงตัดปีกของหมวกให้เป็นรูปทรงตามต้องการ ซึ่งในช่วงระยะหลังมีการออกแบบรูปทรงใหม่ๆเพิ่มเติมขึ้น เช่น ทรงดอกไม้ มีลักษณะการตัดปีกหมวกคล้ายกลีบดอกไม้ เป็นต้น

แหล่งอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๕. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๕. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://www.royin.go.th/dictionary/>, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒

มิวเซียมไทยแลนด์. ๒๕๕๙. งอบ มีใช้หมวก. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.museumthailand.com/th/782/storytelling/> งอบ มีใช้หมวก/

วิธีการทำงอบใบจาก. ม.ป.ป. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://sites.google.com/site/nogpbaichak/withi-kar-tha-ngxb-i>

ผู้จัดทำ

ฝ่ายกิจการนักศึกษา

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มทร.พระนคร

๒๗/๕/๒๕๖๒